

alakjában lelhetők. Ezek többnyire sárgás vagy rozsdabarna színűek, néha laza összefüggésük lévén, könnyen széttörhetőek.

A limonit a kis-svábhegy-i mészkőbányákban is rendszeresen található; hol a kőzet hasadékait helyenkint kitöltő meszes agyagban szabálytalan alakú agyagos limonit concretiókként, hol a hasadékok és üregek falára rakódott nagy calcit-kristályok felületének bekérgezéseként fordul elő.

A múlt év nyarán egy kirándulásom alkalmával egy csinos pseudomorphosát sikerült gyűjtenem. Az átalakult apró kristályok conglomerátos mészkőnek calcittal részben kitöltött hasadékan képződtek. A limonit sötét barna, csaknem fekete színű; a hexaéderek élei 0,3—1,2 mm hosszúak és egy 10—12 cm hosszú és 5—7 cm széles felületen egy kristálydruzát alkotnak. Legnagyobb részben egyszerű hexaéderek, de a legnagyobbak csúcsait az oktaéder lapok is tompítják. Ahol kristályok nem fejlődtek ki, ott a limonit 0,2—0,5 mm vastag kéreg módjára bevonja a conglomerátot.

Mint ifjabb generatio a limonitra rakódtak 2—13 mm nagyságú le gömbölyödött calcit skalenoéderek; szintelenek vagy kissé sárgásak és áttetszők, egyszerű kristályok és ikrek o R szerint egyaránt megfigyelhetőek. Combinációjuk: α (21 $\bar{3}$ 1) . R $\bar{3}$, α (02 $\bar{2}$ 1) — 2 R; (01 $\bar{1}$ 2) — $\frac{1}{2}$ R; (10 $\bar{1}$ 0) ∞ R.

Budapesten, a József-műegyetem ásványtani intézetében.

UJABB ADATOK A VERESPATAKI BÁNYÁSZAT LEGRÉGIBB TÖRTÉNETÉHEZ.

TÉGLÁS GÁBOR-tól.

A rómaiak által Dacia hegyeiben folytatott, kiterjedt nemes fémbányászat emlékeit gyűjtögetve, lassankint nemcsak a bányaművek helyrajzairól nyerünk felvilágosítást, hanem a bányagyarmatok lakosságainak társadalmi szervezetét, műveltségi állapotát, vallási felfogását és gondolkozásmódját is bővebben s az eddigiénél világosabban megismerjük. Legutóbb öcsém, TÉGLÁS ISTVÁN kőhalmi igazgató társaságában az Érc-hegységben tett több rendbeli utazásunk e tekintetben különösen jutalmazó vala, mert épen a római bányászat központjában, *Verespatakon*, vagyis túlnyomó priusta lakócai miatt *Vicus priustarum*, avagy *Alburus maior** (görögül a IV-ik számú viasztábla szerint * $\alpha\lambda\beta\upsilon\upsilon\rho\nu\omicron\varsigma\ \mu\epsilon\gamma\acute{\alpha}\lambda\eta$) maradványai közt összesen hét darab oltárkővet sikerült fölfedeznem, holott azelőtt csupán két verespataki feliraton találtunk vallási vonatkozást.

A feliratok anyaga a Verespatakon ismeretes kárpáti homokkő quarzos félesége. Ebből kitetszőleg ott helyben állították fel azokat egyes hitbuzgó bányászok áldozatkészségéből. A vallásos kegyelet által megszentelt területet egy aránylag nem nagy kiterjedésű eszerjés hegynyulvány képezi a Verespatakról kifelé az Abrudvízhez szolgáló völgy balparti területének ama részén, hol a kincstári *Orla* altárna közeléből a *Ferdinánd* bányákhoz ki kell haladnunk. Itt két

* Corpus inscriptionum latinarum, III. köt. I. rész 213. lapján XX.

egy mással párhuzamos s egyaránt a verespataki fővölgyhöz lejtő oldálvölgy tárul fel előttünk. A fővölgyhöz közelebb eső, a *Bányapatak* völgye (Pereu de la baji), mely az alsó és felső Ferdinánd bányák vízereit vezeti le. Ezen völgytől a verespataki fővölgyig emelkedő magaslat Pap erdeje (Padure popi).^{*} A *Bányapatak* és a mögötte lefutó *Valye Nanuluj* nevű keskeny völgy közt emelkedik a Czarina nevű cserjés emelkedés, mely Verespatak legrégebb és legbecsesebb felirati emlékeit szolgáltatá. Itt terülhetett el a vagyonosabb római családok temetkező helye s itt találta a Gritti család a mult század utolsó negyedében azokat a síremlékeket, melyek Verespataknak egyik nevezetességét képezik. Így több rendbeli sírkő, faragott kőoroszlán, kőtoboz (pinea) díszíti most is onnan a Grittik épületének homlokzatát. Az öreg Gritti sírja fölé egy hatalmas sarcophag fedelét helyezték, melynek hossza 2,1 m, szélessége 1,1 m, s mely a Verespataktól 80 km-re fekvő Magyar-Igen mellől (Gyulafehérvár közelében) bányászott nummulitmészből készülvén, már ez által is jelzi az egykori lakosság jólétét, miután oly messze földről csak vagyonos egyének rendelhettek síremlékeket.

A Czarina szolgáltatá azt a sarcophagot is, mely a *Felső Ferdinánd* bányához Verespatakról befordulólag a szögletkereszt melletti udvaron látható s kicsinysege miatt valamely serdülő bányászivadék porait fogadhatá magába.

De a Czarina nemcsak a síremlékek által vált nevezetessé. Ennek lejtőit egykor vallási szentélyek díszíték s az alább bemutatandó négy oltárkő épen a *Valye Nanuluj* felé néző, tehát délnyugati oldalról került 1870-ben felszínre. Szerencsére *EBERGÉNYI* MÓZES bányatulajdonos, és a Ferdinánd bányatársulat igazgatójának ügyszeretete nem engedé ezeket elkallódní, hanem az általa vezetett *Felső-Ferdinánd-bánya* homlokzatába illesztve, megmenté azokat az érdeklődők és a tudomány számára. Mostani elhelyeztetésük se bizonyult azonban alkalmasnak s oly kiváló műveltségű bányász, minőnek *EBERGÉNYI* MÓZES urat alkalmam valamigismerni, bizonyára módját találja annak, hogy a hazai bányászatnak nagy-érdeklő documentumai valamelyik nyilvános gyűjteményben hirdethessék Verespatak ősiségét s odavaló bányászatunk majdnem két ezredéves virágzását.

A négy felírás mindenike vallási emlék levén, a lakosság lelki világára és származására is világot derít.

Első helyen említjük az államvallás áldozóját *Vezo Publius Antoninust*,

I · O · M	I(ovi) o(ptimo) M(axino) Sacr(um) Vez(o)	
S A C R	P(nblius) Anto(ninus) V(otum)	[1]
V E Z · P · A N T	S(olvit) L(ibenter) M(eritum).	
V · S · L · M ·		

Ez a *Vezo* név élénken emlékeztethet bennünket a szintén Verespatakról ismeretes viasztáblák egyikén : a 6. számún megörökített *Dasius Verzonis priusta ex Kaveretio*, kitől *Maximus Bato* fia *Passia* rabszolgaleányt megvásárlá.

Apollonak is valának tisztelői a verespataki aranyhegyek közt és pedig épen a bányaközség környékét művelő falusi lakosságból : a feliraton megnevezett castellanik, kik *Apollo* mellett úgy látszik *Pannak* is hódolni kívántak. A nem kellően olvasható és értelmezhető felirat így szól :

* *BÁLINT SIMON* nevű csak nemrég elhunyt gör. kath. papról elnevezve.

APOLNIA	Apolloni (nem olvasható biztosan) ex voto	
BORPANEN		
TISEXVOTO	Castellani v(otum) s(olvunt) l(ibenter)	[2]
CASTELLANI		
V · S · L · M	m(eritum)	

Hogy az erdős magaslatok közt Panról sem feledkeztek meg; azt szinte természetesnek vehetjük.

PANOGENIO	Pano Genio Ael(ius)	
AELBLI		
BEVSPATO	Blibeus Plato v(otum)	[3]
V · S · L · M	s(olvit) l(ibenter) m(eritum)	

A Pan cultussal kapcsolatosan virágzott a Silvanus és Diana tisztelete is. Silvanusnak két oltárát találtam Verespatakon és pedig az egyiket a Felső Ferdinánd bányatorkában befalazva következő szöveggel:

SILVANO	Silvano Libanostius	
LIBANOS		
TIVSET	et Col(l)eg(ium) D(onum)	[4]
COLEG		
D · D ·	D(at).	

A következő Silvanus oltárt már Abrudbánya határában a Szelistye nevű házesoportnál találtam meg egy falusi lakház (Lesa Parastia háza) tűzpadkája alá támasztva. Ezt is a Czarinából vitték egy órányi távolságra eső jelenlegi helyére.

SILV		
VAN	Silvvan(o) Rufistiin(us)	[5]
RVFI		
STIIN	D(orum) D(at).	
D · D ·		

A Silvanus vésője vagy tévedésből, vagy tudatlanságból használt két V-t, s valószínűleg az áldozó neve is Rufistinus vala.

A Diana cultust egy Abrudbányán látható oltárkö tartja fenn, melyet Hirschfeld Ottó volt bécsi egyetemi tanár is felvett volt 1873-ban* Abrudbánya piacán a Sulucz ház előtt találtam.

Saját gyűjtésem eredményéből még egy *Jupiternek* szóló oltárt kell kiemelnem, melyet a *Felső Ferdinand* bánya mögött s a *Czarina* közelében, de kissé keletre találtak 1868 körül s helyeztek a gör. kel. templom oltároszlopává.

I · O · MAX	I(ovi) O(ptimo) M(axino) I(nulus)	
I · M · PIAIVS		
LINSANT	M(arcus) P(ia)uslinus Ant(oninus)	[6]
V · S · L · M ·	V(otum) S(olvit) L(ibenter) M(eritum)	

* Benndorf Ottóval együtt az osztrák cultusministerium segélyével végrehajtott tanulmányi útjuk eredményében.

Midőn a daciai bányavidék újabb feliratkészletéből ezeket az érdeklődő szak-
társak tudomására hozni szerencsés vagyok, örömmel és jóleső érzéssel constatólom
végkövetkeztetésül, hogy a *bányász nép a rómaiak idejében is ép oly vallásos vala,*
mint napjainkban s hogy idáig ez irányban alig valánk tájékozódva* az a régibb
emberek gondatlanságának tulajdonítható, kik az útjukba került feliratokkal nem
törődve, azokat legtöbbször pusztulásnak engedték át. Ez a pár figyelemreméltó
adat szolgáljon buzdításul bányászköreinknek arra nézve, hogy az érczek szorgos
kutatása és gyűjtése mellett az eddiginél nagyobb figyelmet szenteljenek a művelő-
dési emlékeknek, mert kétségtelenül lélekemelő tudattal tölthet el minden művelt
embert, ha okmányszerű bizonyítékait mutathatjuk fel erdélyrészi nemes fémbá-
nyászatunk majdnem kétezer éves multjának, egyuttal abból az ősrégi időkből
magasabb eszmélkedés és erkölcsi haladásnak ily megkapó tanujeleit mutathatjuk
fel a külföld előtt. Azért a bányászat minden igaz barátját újból is kérem kell
vállalatom támogatására, mert ez adatok egyuttal művelődéstörténelmileg is hasz-
nos felvilágosításokat nyújtanak s új világot vetnek hazarészünk legrégibb
multjára.

MÉLYFURÁS OROW MELLETT GÁCSORSZÁGBAN.

Néhai ZSIGMONDY VILMOS barátom hátrahagyott iratai között «*Bohrloch
von Orow in Galizien*» czímmel egy rendkívül érdekes közleményt találtam, mely-
ben szerző a hely színén tett tanulmányai alapján a petroleumnak mélyfurások
által való feltárását és ez irányban való tapasztalatait a meggyőződés meleg hangján
rövid vonásokban elénk tárja.

Özv. Zsigmondy Vilmosné ő nagyságának szives beleegyezésével, e közle-
ményt a következőkben ismertetem meg.

A Gácsországban előforduló és a termelés tárgyát képező petroleumot ille-
tőleg nevezetes irodalom áll rendelkezésre, melyben a legalkalmasabb nyerési
módra nézve a legheterogénebb nézetek vannak.

Mint hogy a petroleum a legtöbb esetben csak meredeken álló rétegeknél
jön a felszínre, számos esetben szabályúl tartották, hogy sikeres kiaknázása csak
ily pontokon eszközölhető. Ezenkívül több oldalról a legesodásabb elméletek
keletkeztek az iránt, hogy a petroleum előfordulása mértföldekre terjedő olajvona-
lak vagy olajövekhez lenne kötve.

Helyes támpontokat a földolaj termelésére nézve egyedül részletesen kidol-
gozott földtani térképek és szelvények szolgáltatnak, melyekbe az illető vidék
olajleletei lelkiismeretesen fel vannak jegyezve.

A kőzeteknek Gácsországban sok helyen ismert áthajolása következtében
idővel számos egymástól elkülönített, kiaknázásra érdemes olajmedence válik
ismeretessé.

* Epigraphische Nachlese zu Corpus Inscriptionum latinarum Volumen III.
Sitzungsbericht der philosophischen Classe der kais. Akademie der Wissenschaften
LXXVII. Bd. 1874.